

УДК 378:373.2.011.3-051].016:81-028.31

 <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.3411>

Інна Кондратець

 <https://orcid.org/0000-0001-7816-0766>

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
б-р. Ігоря Шамо, 18/2, 02154, м. Київ, Україна
 i.kondratets@kubg.edu.ua

Марина Науменко

 <https://orcid.org/0000-0001-8927-4427>

викладач кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
б-р. Ігоря Шамо, 18/2, 02154, м. Київ, Україна
 m.naumenko@kubg.edu.ua

Психолого-педагогічний супровід майбутніх вихователів з розвитку мовлення дітей раннього віку

***Анотація.** У статті визначено сутність поняття «психолого-педагогічний супровід» як комплексної системи заходів з організації оптимальних умов і партнерської підтримки з боку викладачів, що реалізують можливості для самопізнання, розкриття творчого потенціалу, здібностей, нахилів, інтересів і мотивів, формування почуття самоцінності й прагнення до самореалізації через активне застосування досягнень науки для кожного здобувача вищої освіти.*

Проаналізовано основні акценти науковців щодо взаємодії з дітьми раннього віку в площині розвитку мовлення, які мають враховуватися практиками: існування двох паралельних сфер мовленнєвого спілкування: спілкування з

дорослими і спілкування з дітьми; ефект наслідування мовлення дорослого; розглядання мовлення як супроводжувальної діяльності, без якої не може відбуватися повноцінно жодна інша дитяча діяльність. Висвітлено низку підходів, які забезпечують ефективність психолого-педагогічного супроводу майбутніх вихователів планування та організації форм взаємодії з дітьми раннього віку: рефлексійний, аксіологічний, компетентнісний. Окреслено алгоритм здійснення психолого-педагогічного супроводу майбутніх вихователів: визначення рівня уявлень та обізнаності про психологічні характеристики дітей раннього віку; поінформованість про закономірності розвитку мовлення дітей раннього віку; розуміння диференційного відбору ефективних форм взаємодії з дітьми, надання переваги сучасним методам і прийомам; моделювання форм партнерської взаємодії з батьками вихованців; апробування кейсу різних форм взаємодії під час виробничої практики в групах раннього віку; презентація позитивного досвіду в різних освітніх колах. Проаналізовано особливості сучасних форм взаємодії з дітьми, акцентовано увагу на опосередковані й безпосередні форми взаємодії з розвитку мовлення.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, вища освіта, майбутні фахівці, вихователі закладів дошкільної освіти, ранній вік, розвиток мовлення.

Цитувати як: Кондратець, І., & Науменко, М. Психолого-педагогічний супровід майбутніх вихователів з розвитку мовлення дітей раннього віку. *Освітологічний дискурс*, 3-4(38-39). <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.3411>

© Кондратець Інна, Науменко Марина, 2022

Вступ. Нова стратегія підготовки педагога дошкільної освіти в умовах євроінтеграції полягає у пошуку інструментів реалізації особистісно зорієнтованої моделі освітньої взаємодії студентів і викладачів. Очевидно, що серед арсеналу освітніх технологій перевага надається тим, які працюють на формування фахових компетентностей, підвищення рівня загальної культури, що віддзеркалюється у картині світу учасників освітнього процесу. Серед передбачених освітньою програмою підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти компетентностей – інтегральної, загальних та спеціальних (фахових) – визначальну роль відіграють ті, які забезпечують комплексний вплив на розвиток особистісного потенціалу.

Постановка проблеми. У контексті якісного підходу до формування відповідних компетентностей студентів варто акцентувати увагу на забезпечення психолого-педагогічного супроводу. Ми тлумачимо феномен психолого-педагогічного супроводу майбутніх фахівців як комплексну систему заходів з організації оптимальних умов і партнерської підтримки з боку викладачів, що реалізують можливості для самопізнання, розкриття творчого потенціалу, здібностей, нахилів, інтересів і мотивів, формування почуття самоцінності й прагнення до самореалізації через активне застосування досягнень науки для кожного здобувача вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання закономірностей розвитку мовлення дітей дошкільного віку й, зокрема, раннього, досліджувалось у наукових працях А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Гурковської, Л. Калмикової, К. Крутій, Т. Поніманської та ін. На переконання усіх науковців, ранній вік – найважливіший період для закладання основ мовлення, тому дуже важливо створити для дітей означеного віку високий розвивальний потенціал мовленнєвого середовища (Богуш та ін., 2015). На переконання Т. Поніманської, «успішний мовленнєвий розвиток дитини раннього віку залежить не тільки від грамотно організованих ігор, ігор-занять, а й значною мірою від загальної та мовленнєвої культури дорослих» (Поніманська, 2018, с. 154).

Основні акценти, які визначають науковці стосовно взаємодії з дітьми, і які мають враховуватися практиками:

1. Існування двох паралельних сфер мовленнєвого спілкування: спілкування з дорослими-педагогами, членами сім'ї, знайомими та незнайомими людьми; спілкування з дітьми-однолітками, меншими за віком, старшими за віком дошкільниками та дітьми шкільного віку, як знайомими, так і незнайомими.
2. Ефект наслідування мовлення дорослого: словник, манеру говорити, образне мовлення, інтонаційність тощо; у процесі активної мовленнєвої практики дитина поступово починає самостійно знаходити способи побудови власного висловлювання й відтворювати, в першу чергу, в спілкуванні з однолітками.
3. Розвиток мовлення – невід'ємний від активних дій дитини з різноманітними матеріалами в оточенні людей, які супроводжують її дії словесним коментарем. Мовлення – це супроводжувальна діяльність і жодна інша без неї не може відбуватися повноцінно (Богуш та ін., 2015; Огнев'юк та ін., 2020; Поніманська, 2018).

Мета статті – висвітлити аспекти психолого-педагогічного супроводу майбутніх вихователів з розвитку мовлення у взаємодії з дітьми раннього віку.

Цілі статті:

- Визначити низку підходів, які забезпечують ефективність здійснення психолого-педагогічного супроводу майбутніх вихователів в площині планування та організації різних форм взаємодії з розвитку мовлення в групах раннього віку.
- Окреслити алгоритм здійснення психолого-педагогічного супроводу майбутніх вихователів у взаємодії з дітьми раннього віку.
- Проаналізувати особливості сучасних форм взаємодії з дітьми в площині розвитку мовлення.
- Описати опосередковані й безпосередні форми взаємодії з розвитку мовлення.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зрозуміло, що ефективність здійснення означеного супроводу залежить від застосування низки підходів, зокрема:

- рефлексійного (самоаналіз, самооцінювання, самопочуття, саморегуляція, спогади про власне дитинство, ситуації із знайомими дітьми, наративи близьких людей);
- аксіологічного (цілевизначення стосовно певної освітньої сфери, вибудова індивідуальної освітньої траєкторії);
- компетентнісного (знання про своє знання і незнання; бажання оволодіти фаховими і соціальними навичками та уміннями).

У контексті заявленої теми статті визначаємо алгоритм здійснення психолого-педагогічного супроводу майбутніх вихователів:

- 1) визначення рівня уявлень та обізнаності про психологічні характеристики дітей раннього віку;
- 2) поінформованість про закономірності розвитку мовлення дітей раннього віку;
- 3) розуміння диференційного відбору ефективних форм взаємодії з дітьми, надання переваги сучасним методам і прийомам;
- 4) моделювання форм партнерської взаємодії з батьками вихованців;
- 5) апробування кейсу різних форм взаємодії під час виробничої практики в групах раннього віку;
- 6) презентація позитивного досвіду в різних освітніх колах.

Розкриємо кожен позицію більш детально, спираючись на програмні документи, наукові розвідки й практичний досвід.

Майже кожна освітня програма для закладів дошкільної освіти містить психологічний віковий портрет дітей. Послугуючись матеріалами програми розвитку «Дитина-2020», окреслимо основні ознаки дитини раннього віку (група «Крихітки»):

- Провідна потреба: у спілкуванні з дорослими та однолітками, у любові та повазі.
- Провідна діяльність: предметно-маніпулятивна.
- Провідна функція: сприймання.
- Психічні процеси: загострюється інтерес до мови інших людей, особливо коли вона спрямована на них самих. Інтенсивно розвиваються зорова, тактильна і кінестетична чутливість дитини, координуються рухи рук та очей. Обсяг та стійкість уваги дітей ще невеликі. Відбуваються прогресивні зрушення у розвитку пам'яті, яка фіксує набутий дитиною сенсорний, руховий, емоційний досвід. З'являються елементи абстрактного та словесно-логічного мислення. Виникають перші судження про оточення. Власна мова дитини починає регулюватись її поведінкою і набуває функції планування своїх досягнень, своєї мети. Малюк оволодіває наочно-дійовим мисленням у процесі практичного і мовного спілкування з дорослими. Процеси пам'яті мають мимовільний характер.
- Прояви концепції Я: протиріччя між прагненням малюка до самостійності, бажанням брати участь у діяльності дорослих та реальними можливостями. Розвивається допитливість. Під впливом спілкування з дорослими розвиваються почуття, що проявляються у ставленні дітей до певних осіб (прихильність, співчуття, симпатія, антипатія). З'являються почуття, пов'язані з виконанням діяльності (задоволення від досягнутого результату, радість від схвалення, засмучення від невдачі), а також негативні емоції (ревності, образа, страх, заздрість). З'являється свідоме виявлення себе (елементи самосвідомості), свого «Я». Саме в цей період відбувається народження особистості. Маля впізнає себе у дзеркалі, на світлинах, часто вживає займенники «я», «мій», «мені», усвідомлює себе певним чином незалежним від дорослих (його бажання та інтереси можуть не збігатися з намірами оточуючих). Цей перелом свідомості виявляється у яскраво вираженому прагненні до самостійності (Я сам), бажанні бути схожим на дорослих, наслідувати їх. Дитина вимагає шанобливого ставлення до себе, часто негативно реагує на надмірну опіку з боку дорослих.

Знання про психологічні особливості дитини раннього віку – головна умова для успішного забезпечення взаємодії з нею.

Без сумнівів, розвиток мовлення дитини має відбуватися за тісної взаємодії батьків і дітей. Авторським колективом кафедри дошкільної освіти КУБГ імені Бориса Грінченка в «Методичних рекомендаціях до програми «Дитина» визначено конкретні завдання для обох груп дорослих-учасників освітнього процесу:

- Дитина-родина

Для дітей третього року життя мова – це основний спосіб пізнання світу, формування мислення. Дорослі неодмінно повинні дбати про те, щоб діти чули мову бездоганно правильну, чітку, логічну, послідовну і за змістом для них доступну. Варто уникати важких і незрозумілих слів і фраз. Говорити з малюками потрібно обов'язково повільно, чітко і голосно, так як повільна гучна мова має значення в розвитку дитини.

Дитина починає сприймати прості за змістом і невеликі за обсягом казки, може відповідати на деякі запитання з прочитаного. «Курочка Ряба», «Ріпка», «Колобок», «Вовк і семеро козенят» – ці твори доступні розумінню дітей, але при переказі вони здатні лише договорювати за дорослими окремі слова, або групи слів. Невеликі тексти, багаторазово прочитані, діти майже повністю запам'ятовують напам'ять, самостійно ж побудувати зв'язний переказ вони, як правило, не можуть, хоча деякі до кінця третього року легко справляються і з таким завданням. Дитині на даному віковому етапі стає доступним відгадування простих загадок, якщо в тексті міститься відповідь, наприклад знайомі звуконаслідувальні слова: Му-у, молока кому? Хто це?

- Дитина – педагог

Розмови вихователя з дітьми в повсякденному житті – один з основних методів розвитку діалогічної мови дітей. Розмовляючи з дитиною про бачене, про те, що вразило дитину, про пережите нею, вихователь розвиває і збагачує мову дітей. Розмови з дітьми сприяють розширенню словника, виховують інтерес і увагу до слова, вміння зв'язувати, співвідносити слово з образом, з уявленням, в основі якого лежить образ.

Для правильного мовленнєвого розвитку характерні активне спілкування з дорослими за допомогою розгорнутих фраз з 3-4 і більше слів, і вживання знайомих слів в декількох граматичних формах, наприклад: дай – дає – не дам, киця – кицю – киці тощо. Дитина вже добре розуміє звернену до неї мову і зміст казок. Мова дітей на кінець третього року життя характеризується появою складних речень: спочатку складносурядних, а пізніше – складнопідрядних. У дитини на третьому році життя зростає потреба в спілкуванні з дорослими і однолітками. Дитина починає розуміти прості запитання, наприклад: «Де кішка?», «Куди ти поклав м'яч?» тощо. Інтерес до навколишніх предметів спонукає її звертатися до дорослих із запитаннями: «Що це?», «Навіщо? Куди? Коли?».

Словниковий запас на кінець третього року збільшується в 3-4 рази. Дитина знає назви багатьох предметів: іграшок, посуду, одягу, тобто тих об'єктів, які знаходяться в найближчому її оточенні. На третьому році життя дитина починає

ширше користуватися дієсловами, прикметниками, що позначають не тільки розміри предметів, але і їх колір, форму, якість, наприклад: червоний, зелений, круглий, довгий, поганий, хороший, чистий, гарячий, солодкий. Незважаючи на всі досягнення в розвитку мови, діти ще недостатньо чітко і правильно вимовляють багато слів, тому їх мова в цілому не завжди зрозуміла оточуючим, наприклад, складні за артикуляцією приголосні звуки: ш, ж, т, щ, с, з, ц, л, р – вони замінюють на більш прості (Беленька та ін., 2021).

У який же спосіб має відбуватися процес закладання підвалин розвитку мовлення дітей раннього віку? Окреслюємо два основних:

- 1) опосередкований;
- 2) безпосередній.

Перший спосіб – мовлення дорослого (багате, інтонаційне), яке чергується із систематичним читанням та розповіданням художніх текстів (вірші, забавлянки, утішки, казки) та активне спілкування з дитиною – не регламентоване в часі і відбувається упродовж дня. В основі педагогічного спілкування лежать різні види діяльності: комунікативна, ігрова, проєктна, еколого-природнича, здоров'язбережувальна, мистецька, побутова, суспільно-корисна праця тощо. Так формується пасивний словник дитини, засвоюються мовні норми, закріплюється уявлення про мову, як засіб спілкування і відкриття світу.

Організовану освітню діяльність з дітьми дошкільного віку доцільно проводити у формі педагогічного спілкування в колі, різних видів занять, освітніх ситуацій та подорожей, тематичних проєктів, прогулянок, екскурсій, дослідницько-пошукової діяльності, творчих ігор, гурткової роботи, продуктивної праці, самостійної діяльності дітей відповідно до завдань фізичного, соціального, комунікативного, пізнавального та художньо-естетичного розвитку.

Другий спосіб (безпосередній) спрямовано на збагачення активного словника дитини, формування звукової культури, граматично правильного та зв'язного мовлення. В арсеналі вихователя закладу дошкільної освіти є скарбничка традиційних і сучасних форм взаємодії з дітьми, обираючи які, потрібно зважати на свій досвід і різні ситуації, індивідуальні особливості кожного малюка й групи в цілому. Формат прогулянок, екскурсій і різних подорожей, простих дослідів і спільної праці, розмаїття ігор і вправ (дидактичних, рухливих, конструктивних, кінезіологічних та ін.) сприятиме ефективному збагаченню мови дітей.

Визначним принципом освітньої роботи з дітьми цього віку є узгодження індивідуальних і підгрупових форм роботи. Якщо певні предметні дії чи вид діяльності дитина під керівництвом педагога вчилася виконувати індивідуально, то згодом їх потрібно включати у підгрупові заняття; якщо ж певна гра чи заняття

спочатку проводились з підгрупою дітей, повторно їх слід провести з кожною дитиною індивідуально.

Важливо пам'ятати: ретельне планування (як календарне, так і перспективне) різних форм взаємодії з дітьми раннього віку гарантуватиме систему та наступність у процесі розвитку мовлення й загального розвитку дітей.

Висновки. Отже, психолого-педагогічний супровід майбутніх фахівців має відбуватися в комплексі рефлексійного, компетентнісного, аксіологічного підходів та з дотриманням чіткого алгоритму, за яким студенти визначають рівні власних уявлень й обізнаності про психологічні характеристики дітей раннього віку; дізнаються про закономірності розвитку мовлення дітей раннього віку; розуміють диференційний відбір ефективних форм взаємодії з дітьми; готові моделювати форми партнерської взаємодії з батьками вихованців; апробують кейси різних форм взаємодії під час виробничої практики в групах раннього віку; презентують позитивний досвід у різних освітніх колах. У синергії викладача та майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти можливе якісне та ефективне формування фахових та особистісних компетентностей, підготовка професійних спеціалістів дошкільної сфери, реалізація можливостей для розкриття творчого потенціалу, інтересів і мотивів, почуття самоцінності й прагнення до самовивіщення через активне застосування досягнень науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Слово, 2015. 704 с.
- Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук.ред. Г. В. Беленька, О. А. Половіна, І. В. Кондратець ; авт.кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна, К. І. Волинець та ін. Київ : АКМЕ ГРУП, 2021. 568 с.
- Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проєкту В. О. Огнев'юк ; авт.кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.]; Київ : Київ.ун-т ім.Б. Грінченка. К.: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка. 2020. 440 с.
- Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник. 4-те вид., переробл. Київ : Академія, 2018. 408 с.

REFERENCES

- Bohush, A. M., & Havrysh, N. V. (2015). *Doshkilna linhvodydaktyka. Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh* [Preschool language didactics. Theory and methods of teaching children their native language in preschool educational institutions].
- Belenka, G. V., Polovina, O. A., & Kondratets, I.V. (2021). *Metodychni rekomendaciji do Osvitnjoji prohramy dlja ditej vid 2 do 7 rokiv «Dytyna»* [Methodical recommendations to the Educational program for children from 2 to 7 years «Child»]. Akme Group Llc.
- Belenka, G. V., Polovina, O. A., & Kondratets, I. V. (2020). *Osvitnja prohrama dlja ditej vid dvokh do semy rokiv «Dytyna»* [Educational program for children from two to seven years «Child»] / scientific manager of the project V.O. Ognevyuk. Kyiv University named after B. Grinchenko. Kyiv: Kyiv, Univ. B. Hrinchenko.
- Ponimanska, T. I. (2018). *Doshkilna pedagogika* [Preschool Pedagogy]. Training manual. Academy.

Psychological and pedagogical support of educators-to-be in speech development of young children

Inna Kondratets

 <https://orcid.org/0000-0001-7816-0766>

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer of the Department of Preschool Education,
Faculty of Pedagogical Education,
Borys Grinchenko Kyiv University
18/2 Igor Shamo b-r., 02154 Kyiv, Ukraine,
 i.kondratets@kubg.edu.ua

Maryna Naumenko

 <https://orcid.org/0000-0001-8927-4427>

Lecturer of the Department of Preschool Education,
Faculty of Pedagogical Education,
Borys Grinchenko Kyiv University,

18/2 Igor Shamo b-r., 02154 Kyiv, Ukraine,

 m.naumenko@kubg.edu.ua

Abstract. *The article defines the essence of the concept of "psychological-pedagogical support" as a complex system of activities for the organization of optimal conditions and partner support on the part of teachers, realizing opportunities for self-discovery, revealing the creative potential, abilities, inclinations, interests and motives, forming a sense of self-worth and striving for self-realization through the active application of scientific achievements for each student of higher educational institution. The main emphases of scientists regarding interaction with young children in the field of speech development, which should be taken into account by practitioners, are analyzed: the existence of two parallel spheres of speech communication: communication with adults and communication with children; the effect of imitating the speech of an adult; considering speech as an accompanying activity without which no other child's activity can take place fully. Numerous approaches that ensure the effectiveness of psychological and pedagogical support of educators-to-be in planning and organizing forms of interaction with young children are highlighted: reflexive, axiological, competence-based. The algorithm for psychological and pedagogical support of educators-to-be is outlined: determination of the level of ideas and awareness of the psychological characteristics of young children; awareness of the patterns of speech development of young children; understanding the differential selection of effective forms of interaction with children, giving preference to modern methods and techniques; modeling of forms of partnership interaction with parents of pupils; case testing of various forms of interaction during practical training in early childhood groups; presentation of positive experience in various educational circles. The peculiarities of modern forms of interaction with children are analyzed, attention on indirect and direct forms of interaction on the development of speech is focused.*

Keywords: *psychological and pedagogical support, higher education, specialists-to-be, educators of preschool education institutions, young children, speech development.*

To cite this article: Kondratets, I., & Naumenko, M. (2022). Psychological and pedagogical support of educators-to-be in speech development of young children. *Educological discourse*, 34(38-39). <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.3411>

Стаття надійшла до редакції 15.10.2022

Стаття прийнята до друку 30.11.2022